

Bertalan Ártúr
tulajdosa
I/4
SZOMBATHELY

KÁMONI ARBORÉTUM

MIT LÁTHATUNK A KÁMONI ARBORÉTUMBAN?

Az „arborétum” szó a latin arbor = fa szóból ered. Az arborétum tehát olyan botanikus kert, ahol elsősorban fás növények bemutatásán van a hangsúly.

A Kámoni Arborétumban a mérsékelt és hideg égöv fa- és cserjefajait tanulmányozhatjuk igényeiknek megfelelő, természetyszerű környezetben. A növényvilág gazdagsága nem teszi lehetővé valamennyi faj és változat bemutatását. Kámon elsősorban a télálló fenyőfajok és azok változatainak gyűjteményét igyekszik gazdagítani, emellett igen jelentős a lomblevelű örökzöld és lombhullató cserjék és fák száma is.

A fenyőfélék néhány kivételtől eltekintve hiányoznak hazánk természetes növényvilágából. Rendkívüli alak- és színváltozatosságuk miatt díszítőértékük nagy a közparkokban és a házikertekben egyaránt. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy számos bemutatott faj az erdőgazdálkodásban és faiparban nélkülözhetetlen nyersanyagot (épületfát, deszkát, papír- és rostfát stb.) szolgáltat.

A gyűjtő és megőrző tevékenység mellett az arborétum az erdészeti növénynevelés egyik fontos kutatóbázisa. A park területén több, a fenyőneveléssel kapcsolatos objektum tekinthető meg.

Az utak mentén a növények neveit zománctáblák mutatják. A táblán legfelül a család, alatta a nemzetközileg elfogadott latin név található. Magyar neve csak a közismertebb fajoknak van. A szelektált fajták, kerti változatok fantázia nevét ' jellel jelöljük, külön magyar nevük általában nincsen.

A Gyöngyösből kiágazó mesterséges patak három nagyobb tavat táplál. A vízfelületek, tisztások, kő-kibúvások, facsoportok kialakítása úgy történt, hogy a műszaki létesítményekkel (utak, hidak, esőbeállók) együtt lehetőleg harmonikus, a természeteshez közelálló képet adjanak.

KEDVES LÁTOGATÓ!

Mindaz, amit sétája közben lát, sok szellemi és anyagi áldozat és évtizedek munkájának eredménye. Kérjük, óvja az arborétum növényeit és állatvilágát, vigyázzon a rendre és tisztaságra, hogy a kertet az utánunk jövőök is élvezhessék.

Ha ideje engedi, látogassa meg megyénk többi arborétumát (Jeli, Szeleste, Sárvár, Körömend) és parkerdeit (Szombathely, Kőszeg, Sárvár, Celldömölk, Himfa) is.

A címlapon:

Kínai óriás jegenyefenyő (*Abies chensiensis*)
(fotó: Rác István)

NÉHÁNY ADAT AZ ARBORÉTUMRÓL

A mintegy kilenc évtizedes Kámoni Arborétum Magyarország leggazdagabb dendrológiai gyűjteménye.

A 25 hektáros arborétum Szombathely központjától 4 km-re északra, a Gyöngyös patak partján, 216 m tengerszint feletti magasságban fekszik. Az arborétum egyéni színezetének kialakításához fekvése, éghajlata és változatos növényzete egyaránt hozzájárul.

Éghajlatilag az Alpok lábánál bizonyos mértékű atlanti hatást élvez. Az évi átlagos hőmérséklet 9,7 °C, az átlagos csapadék 700 milliméter, a relatív légnedvesség átlaga 77%, a napfénytartam átlaga pedig 1859 óra.

Az idegen eredetű fafajok (exóták) szempontjából jelentősebb a szélsőségek ismerete: a legnagyobb hideg 1929-ben (−29,3 °C), a legszárazabb év 1924-ben (429 mm) volt, a páratartalom júliusi minimumát 1946-ban (56%) mérték. A talajt a Gyöngyös patak hordaléka és lösz alkotja. Kémhatása semleges vagy savanyú (5,8—7,5 pH). A talajvízszint a domborzattól függően 60—200 cm mélyen található. A kedvező termőhelyi adottságok teszik lehetővé, hogy sokféle exóta megtelepítésére alkalmas a terület.

Az arborétum kezelője: ERDÉSZETI TUDOMÁNYOS INTÉZET

Látogatási idő:

május 1-től augusztus 1-ig: 10—19 óráig
október 1-től április 30-ig: 10 órától napnyugtáig

Az arborétumba Szombathely központjától a Hámán Kató utca—Paragvári út—Vöröszászló út vonalán, vagy a vasútállomásról induló „2” jelű (herényi) autóbusszal juthatunk el.

Postacím: KÁMONI ARBORÉTUM
Szombathely
Vöröszászló u. 102.
9707

Az arborétum területét 1642 óta a Saághy család birtokolta. Eredetileg vízenyős, ligetes rét volt. A patak mentén húzódó, egykor öszszefüggő galériaerdőnek ma csak a maradványai találhatók.

Az első díszfákat Saághy Mihály telepítette az 1860-as években. Érdeklődését inkább a méhészet kötötte le, az exóták telepítésével valószínűleg csak az akkori divatot követte. Fia, dr. Saághy István (1865—1945) telepítette a tulajdonképpeni arborétumot az 1890-es évek elején, alig 4 ha területen. Növényeit minden bizonnyal külföldi faiskolákból hozathatta. Az első évtizedekben nagy ütemben folyt a telepítés, a századfordulóra az első területrész betelepítése lényegében befejeződött. A 20-as években Saághy 6 ha-ra bővítette arborétumának területét.

A háborús években a kert elgyomosodott, a növényanyag egyharmada elpusztult. A teljes pusztulástól Bánó István, a Szombathelyi Állami Erdőgazdálkodás akkori vezetője mentette meg.

A kert 1950-ben természetvédelmi terület lett. 1953-ban az arborétum kezelését az Erdészeti Tudományos Intézet (ERTI) vette át. Azóta a kert növényállománya a korábbiak többszörösére növekedett, ezzel párhuzamosan a Kámoni Arborétum az erdészeti növénynevelés egyik fontos kutató bázisává fejlődött.

Saághy idejében az arborétumban mintegy 250 fenyő és 300 lomblevelű faj, illetve fajta tenyésztett. A háborús évek elsősorban a kényesebb fenyők állományában okoztak nagy károkat, egyes Saághy által szelektált fajták visszahozhatatlanul elvesztek. Az elmúlt évtizedekben különösen lombos fajokban gazdagodott az arborétum, jelenleg mintegy 2500 fajt és változatot tartanak nyilván. A törzskönyvezett fenyőfajták száma ma megközelíti az 500-at. A fajok zöme Észak-Amerika és Eurázsia mérsékelt és hideg övezetében fordul elő, de megtaláljuk a földközi-tengeri (me-

diterrán) vegetáció jellegzetes képviselőit, sőt Délkelet-Ázsia szubtrópusi övezetének télálló fajait is.

LÁTNIVALÓK NAPTÁRA

Az arborétum az év minden szakában tartogat látnivalókat, de legkedveltebb látogatási ideje május hónap, a hangarózsák virágzási ideje.

- Január—február: farkasboroszlán, hunyor, tajváni érecia, tündérfa, varázsmogyoró virágzása, tű- és lomblevelű örökzöldek.
- Március—április: sáfrány, nárcisz, aranyfa, babérhanga, díszcseresznye, harangvirágfa, korai hangarózsa (Rhododendron) liliumfa, lonc virágzik.
- Május: a legnagyobb színpompát adó örökzöld és lombhullató hangarózsák fő virágzási ideje május első felében van.
- Június—július: aralia, hárs, nyáriorgona, szivarfa, szömörce virágzás.
- Augusztus—szeptember: leszedéza, kerti rózsák, trombitacserje, végzetfa virágzik.
- Október: ámbrafa, lombhullató fenyők, tululófa, varázsfa, vöröstölgy levélszíneződése.
- November—december: a lombjukat veszített fák és cserjék tömegében különösen szépen díszlenek a tű- és lomblevelű örökzöldek.

SÉTÁLJUNK EGYÜTT!

A főbejáraton (1) belépve, az irodaépület és a porta (2) után jobbra kis térségben áll az 1958-ban megújított „Dendrológiai Múzeum” (3), melyben a következő gyűjtemények találhatóak: toboz, mag, faminta és rovargyűjtemény, valamint herbáriumi anyag az arborétum növényeiről.

A Malonyai tornyos tuja fasor által határolt területen található a májustól októberig megtekinthető kaktuszkiállítás és a Szombathelyi Kertészeti Vállalat díszfaiskolai lerakata (4), mely egész éven át látogatóink rendelkezésére áll.

Az idős fenyőcsoport alól kilépve tűnek szemünk elé a mintegy 200 fajtát bemutató rózsagyűjtemény, a „rozarium” (5) geometrikus ágyai. Az ágyásokat hangarózsa (Rhododendron), nyáriorgona (Buddleia) és más virágzó cserjék csoportja szegélyezi a háttérben.

A híd után jobbra kanyarodva a Gyöngyös patak partján 1955-ben ültetett a Mississippi árteréről származó mocsárciprus (Taxodium distichum) csoport (6) látható. Ez a finom lombzatú, mocsaras helyeket kedvelő fenyőfaj lombhullató. Vastag avartakaróját koratavasszal tömegesen lepik el a sáfrány (Crocus) halványlila virágai.

A betelepítés alatt álló kőkeret (7) balra elhagyva a régi, teraszos sziklakert közelében találjuk a Saághy-lucot (Picea saághy) (8) Ez a különleges fenyőhibrid dr. Saághy Istvának, az arborétum alapítójának az emlékére idézi, aki 1917-ben az észak-amerikai fehér luc (P. glauca) és az ajáni fehér luc (P. jezoensis) keresztezéséből állította elő. Tovább-

A SZÁMJELEK MAGYARÁZATA

1. Főbejárat
2. Irodaépület
3. Dendrológiai múzeum
4. Kaktuszkiallítás és díszfaiskolai lerakat
5. Rozárium
6. Mocsárciprus csoport
7. Kőkert
8. Esőbeálló
9. Saághy-luc és Saághy-emlék
10. Törpefenyő-gyűjtemény
11. Sziget
12. Kínai mammutfenyő
13. Tupelófák
14. Páncélfenyők
15. Gyantás cédrusok
16. Örökzöld ritkaságok
17. Mammutfenyő
18. Filagória
19. Saághy-kastély
20. Árlevelű mocsárciprus
21. Bambuszok
22. Nagymagvú tiszafák
23. Karantén-kert
24. Erdeifenyő klónarchívum (emlékpark)
25. Tűnyalábos fenyők
26. Forrás
27. Tölgyek
28. Cédrusok
29. Sziget hangarózsákkal és borókafenyőkkel
30. Cserjegyűjtemény
31. Fenyőváltozatok
32. Fenyő klóngyűjtemény
33. Fenyő erdőtársulások bemutatója
34. Játsszótér
35. Fenyő magtermő ültetvény
36. Kezelő épületek

KÁMONI ARBORÉTUM

JELMAGYARÁZAT:

- tó
- vízfolyás
- út
- arborétum határa

Szombathegy

centrum

GYÖNGYÖS PATAK

menve néhány lépésre találjuk dr. Saághy István fából készült portréját ezüstkék hamisciprusok árnyékában.

A sziklakerten törpe növesű fenyőfajták változatos csoportja látható (10), egyéb sziklakerti növények társaságában.

A tóparton áll a kínai mammutfenyő (*Metasequoia glyptostroboides*) (12). Ezt a fajtát megkövesedett maradványaiból régóta ismerték, de hosszú időn át kihaltak gondolták. Élő példányait 1946-ban fedezte fel a kínai őserdők feltárását végző expedíciók egyike. Az arborétumba egyenest Kínából, az elsők között került.

Az őszi lombszíneződés csúcspontját a tupelófák (*Nyssa silvatica*) (13) színorgiája jelenti. Az első hűvös napokon indul meg színeződésük, leveleik először fémes fényűre válnak, majd krómsárgától a skarlátpirosig mindenféle színárnyalatot vesznek fel és alulról felfelé haladva valósággal lángba borítják a fákat. Lombszíneződéskor a tupelófák méltó vetélytársa a három páncélfenyőre (*Pinus leucodermis*) (14) kúszó vadszőlő (*Parthenocissus quinquefolia*), melynek lenge függőnye élénkpiros őszi színt ölt. A páncélfenyőktől balra a himalájai selyemfenyő (*Pinus wallichiana*) és az amerikai simafenyő (*P. strobus*) természetes hibridje áll (*P. x schwerinii*). Tüi hosszúak, selymesek, tobozai pedig arasznyinál nagyobbra is megnőnek. Vele szemben a tisztáson áll a tornyos tölgy (*Quercus robur*, 'Fastigiata') pompás példánya.

Az „öreg parkba” érve az árnyas utat idős fák szegélyezik. Érdekes növéssével három gyantás cédrus (15) hívja fel magára a figyelmet (*Calocedrus decurrens*) egy hangarózsa csoport közelében.

Okvetlenül meg kell állnunk örökzöld ritkaságaink (16) előtt. A vadul burjánzó babérmeggy (*Prunus laurocerasus*) különböző levélváltozatai, örökzöld borbolyák (*Berberis*), tarka levelű magyalok (*Ilex*) mellett ciprusi, arizonai és kaliforniai ciprusok (*Cupressus*), az

Észak-Amerikában honos örökzöld nagyvirágú liliumfa (*Magnolia grandiflora*) és sok más ritka örökzöld díszlik. A Gyöngyös-parton hangarózsa fajok egy csoportját csodálhatjuk meg. Legszebb közöttük a 8—10 cm-es, világos rózsaszín virágú *Rhododendron fortunei*, amely Nyugat-Kínából származik.

Magányosan állva uralja a térséget a fenyők koronázatlan királya, a mammutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*) (17). Kaliforniában az 1800-as évek közepén fedezték fel ezeket a faóriásokat. A növényvilág egyik legnagyobb méreteket elérő faja. Az eddig mért leghatalmasabb mammutfenyő 135 m magas és 12 m átmérőjű (38 m kerületű) volt. Elettörő 5000 évre, faanyagát 600 vagonra becsülték. Itt látható példánya 80 évével is fiatalnak tekinthető.

A tóparton hatalmas tölgyek és égerek árnyékában álló filagória (18) padjain rövid időre megpihenhetünk. A tó túlsó partján a kertek a volt Saághy kastély (19) határolja. Örökzöld növények között az illatos liliumfa (*Magnolia virginiana*) hajol a víz fölé. Szemben velünk parányi szigeten árva szomorúfűz tengődik. Ide látszik az árlevelű mocsárciprus (*Taxodium ascendens*) (20) gyertyaegyes törzse is. Ez a növény értékes ritkaságunk.

A régi sziklakert maradványait Kínából és Japánból származó bambuszfajok (21) lepik el. A pázsitfűfélék családjába tartozó bambuszok több faja télálló hazánkban. Tápanyagdús, üde talajon a botnád (*Phyllostachys flexuosa*) 4—5 m magasságot is elérhet. Fája azonban nem érik be, ezért a hazai termésű bambuszrúd iparilag nem hasznosítható. A bambuszok érdekes tulajdonsága, hogy ritkán virágoznak, de virágzás után az egész taracosodó tő kipusztul. Kevésbé ismert, ritka fenyők a szúrós tűjű, nagymagvú tiszafák (*Torreya*, 22). Különösen feltűnnek nagy és kemény héjú magvaik, amelyeket ehető, húsos magköpeny burkol. Kertünkben mind a négy télálló faja megtalálható, közülük legüdebben a

hosszútús, dióra emlékeztető termést hozó *Torreya californica* fejlődik. Mellette egy lucfenyőre kúszó trombitacserje (*Campsis radicans*) exotikus, narancsvörös tölcserei a nyár végén, szeptemberben jelennek meg. Az út túlsó oldalán Kína legnagyobb termetű jegegyefenyője (*Abies chensiensis*) az arborétum egyik ritkasága.

Mintegy 3 hektáros területet foglal el a kísérleti erdeifenyő oltványtelep (24). Az 1952—54 között készült oltványok Magyarország legszébb fáiról származnak. A nemesítő munka keretében még ma is mérik növekedésüket, termőképességüket. Az egyes fák eltérő növekedése, törzsalakja még laikusok számára is szembetűnő, és a szelekciós nemesítés jó lehetőségeit bizonyítják.

Az út mellett tűnyalábos fenyők (*Pinus nemzetség*) (25) egy csoportja áll. Ez a fajcsoport az összes fenyőfélék közül a legelterjedtebb, fajokban leggazdagabb. A trópusoktól a tajgákig több mint 100 faj ismert, az arborétumban körülbelül 40 faj található. Leginkább szembetűnő exotikus megjelenése miatt a sárgafenyő (*Pinus ponderosa*). Hármással álló, bókoló tűi 25 cm hosszúak, tobozai arasznyira is megnőnek. Az út mellett terméskövek között fakad egyetlen „forrásunk” (26) (nem ivóvíz!).

A mészköves sziklakert mögött a tóparton a legszebb díszfenyők közé tartozó cédrusok (28) állnak. A kisebbik a libanoni hegyekből már majdnem kiirtott *Cedrus libani*, a nagyobbik pedig az Észak-Afrikában őshonos *Cedrus atlantica*.

Elsősorban Észak-Amerikából származnak tölgy gyűjteményünk (27) növényei, de Japán és Kis-Ázsia éppúgy képviselteti magát tölgyeivel mint Észak-Afrika.

„Legfiatalabb” tavunk nagy víztükréből sziget emelkedik ki, hangarózsa bokrokkal (29) és borókafenyők gyertyaszerű példányaival. Aligha találunk virágzó cserjéket, amelyek szebben díszítik az örökzöldekkel beültetett

kertrészeket, mint a rhododendronok. A magas hegységek és tőzeglápok növényei, párás, kiegyenlített klímát és savanyú kémhatású talajt kívánnak meg. Ezért hazai elterjesztésüknek sajátos termőhelyi igényeik saját gátat szabnak. A szinte beláthatatlan tömegű faj és változat közül az arborétumban a leggyakoribbak a lombhullató fajok közül a sárga, illetve narancsvörös virágú kaukázusi és japán hangarózsa (*Rhododendron flavum*, *kaempferi* és *japonicum*), a fehér virágú *Rh. mucronatum*, valamint az örökzöld fajok közül az Appalache hegységben honos lilavirágú *Rh. catawbiense*.

A cserjegyűjtemény (30) útvesztőszerű területén több mint ezer, legnagyobb részben lombhullató cserjefaj van elhelyezve. Tavasztól őszig találunk itt virágzó vagy érdekes termésű fajokat.

A fenyő klóngyűjtemény (32) 1971-ben létesült azzal a céllal, hogy az összes nálunk természetű fenyőfajtát itt összegyűjtsük, megfigyeljük és fenntartsuk. A gyűjtemény kitűnő lehetőséget ad az egyes fajtak növekedésének, díszítő értékének összehasonlítására. A korszerű erdőgazdálkodás napjainkban már szinte teljesen száműzte erdeinkből a vegyes korú, elegyes erdőket. Az erre kijelölt területen viszonylag nagyobb foltokban különböző fenyőfajokból összetevődő természetű erdőtársulások (33) láthatók. A lucvörösfenyő, illetve a jegegyefenyő-vörösfenyő társulások Közép-Európa magasabb hegyvidékein fordulnak elő, míg a kialakítás alatt álló hamisciprus (*Chamaecyparis*) „őserdő” a Sziklás-hegység csendes-óceáni partvidékének hangulatát idézi.

Jegegyefenyő, lucfenyő, vörösfenyő, hamisciprus és tuja változatok (31) színpompás serege szegélyezi a kezelő épületek (36) előtti térséget. A fenyők között foltokban telepített nárcisz fajták koratavasszal sokszínű szőnyegként díszítik a rétet.

**A Kámoni Arborétum ritka, méretes fájának
adatai**

(Jankó József összeállítása)

A) Az ismertetőben szereplő fák

	Szám- jele	Kora (év)	Átmé- rője (cm)	Magas- sága (m)
Thuja occ. 'Malonyana'	4	25	14,6	6,0
Taxodium distichum	6	29	32,8	14,5
Picea saághyi	9	19	7,6	4,0
Metasequoia glypto- stroboides	12	29	36,6	12,0
Nyssa silvatica	13	64	42,0	15,0
Pinus leucodermis	14	64	52,5	15,0
Calocedrus decurrens	15	84	75,4	19,0
Sequoiadendron giganteum	17	85	114,9	22,0
Taxodium ascendens	20	83	66,2	16,0
Torreya californica	22	64	37,2	8,0
Pinus ponderosa	25	28	35,7	12,0
Cedrus atlantica	28	29	39,2	11,5

B) Az ismertetőben nem szereplő fák

Abies cephaloncia	109	76,7	23,0
— concolor var. lowiana	65	56,0	22,0
— chensiensis	64	52,5	17,0
Cryptomeria japonica	84	38,8	13,5
Ginkgo biloba	84	61,8	19,5
Juniperus rigida	83	27,1	10,5
Picea abies 'Cranstonii'	84	39,5	17,0
— orientalis	64	48,7	17,5
Pinus cembra	69	28,6	9,0
— jeffreyi	84	71,6	20,0
— peuce	85	111,4	17,5
— ponderosa	92	76,4	19,0
Thuja plicata	84	61,1	15,0
Tsuga canadensis	83	72,6	17,5

Das Arboretum Kámon ist eines der reichsten Gehölzsammlungen Mitteleuropas. Auf der relativ kleinen Fläche von 25 ha sind fast 3000 Arten und Formen von Gehölzen anzutreffen. Der von dr. István Saághy vor neunzig Jahren gegründete Garten wurde nach dem zweiten Weltkrieg erheblich erweitert. Auf Grund der atlantischen Klimaeinflüsse (9,7° mittl. Jahrestemperatur und 700 mm Niederschlag) gedeihen auf dem frischen, leicht saueren Boden die verschiedensten Arten und Sorten von Nadelhölzern, und die Ericaceen (Heidekraut, Rhododendren usw.) finden auch ihre Standorte. In dem naturnah angelegten Garten befinden sich einige Steigärten und drei kleinere Teiche, die vom Günsbach (Gyöngyös) gespeist werden. Das unter Naturschutz stehende Arboretum wird vom Institut für Forstwissenschaften verwaltet und ist gleichzeitig eine Forschungsstelle für Nadelholzzüchtung.

A hátlapon:

*Pinus x schwerini fenyőhibrid toboza
(fotó: Rác István)*

Erdészeti Tudományos Intézet
Felelős kiadó: Palotás Ferenc
Szerkesztő: Mátyás Csaba
78-5483 Sylvester János Nyomda, Szombathely
Felelős vezető: Hanuszék Béla